

УДК 378.147:796.05

Олег БАГАС,

*кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

Роман КОВАЛЬЧУК,

*кандидат психологічних наук, доцент, Національна академія
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

Андрій НЕДІЛЬКО,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЗАПОРУКА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито сутність та завдання фізичної підготовки в Державній прикордонній службі України. Проаналізовано використання передового досвіду з метою виявлення оптимальних шляхів підвищення методичної майстерності спеціалістів фізичного виховання, та їх впровадження в систему професійної підготовки персоналу прикордонного відомства України.

Ключові слова: *фізична підготовка, спеціаліст з фізичного виховання, методи, методика навчання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із суб'єктів забезпечення національної безпеки України є: Державна прикордонна служба України з органами державної влади, Збройні Сили України,
© Багас О., Ковальчук Р., Неділько А.

Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

У складних умовах несення служби велике значення має вивчення стану фізичної підготовки персоналу та його готовності до виконання завдань за призначенням. В умовах, що склалися, актуальним стає вивчення сучасного закордонного досвіду у підготовці фахівців у сфері охорони державного кордону тому, що аналіз функціонування іноземних державних правоохоронних відомств, які опікуються питаннями безпеки кордону надасть практичну змогу краще зрозуміти сильні та слабкі сторони вітчизняної системи підготовки прикордонників. Пошук нових ефективних педагогічних рішень у цій сфері, що відбувається в ході активного процесу інтеграції України в загальноєвропейський та світовий простір професійної освіти, неможливий без систематизації й структурування досвіду провідних зарубіжних прикордонних відомств. Саме тому для підготовки персоналу, фізична підготовка в навчальних закладах Державної прикордонної служби України становить не абиякий інтерес для системи професійної підготовки Державної прикордонної служби України (ДПСУ).

Метою статті є визначення шляхів підвищення методичної майстерності спеціалістів фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізична підготовка як один з основних предметів у системі професійної та бойової підготовки персоналу посідає одне з ключових місць.

Невід'ємною частиною підготовки кваліфікованих фахівців у галузі фізичного виховання є методична підготовка, основа якої закладається під час підготовки майбутніх офіцерів в стінах Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Вона організовується з метою озброєння майбутніх офіцерів знаннями, уміннями та навичками організації та проведення всіх форм фізичної підготовки.

Завданнями методичної підготовки є:

вивчення теоретичних основ фізичної підготовки;

оволодіння навичками організації та проведення навчальних занять з фізичної підготовки, ранкової фізичної зарядки, супутніх фізичних тренувань, фізичних вправ в особливих умовах, навчально-тренувальних занять зі спорту та змагань;

оволодіння навичками перевірки та оцінки фізичної підготовки в підрозділах.

Ці завдання реалізуються поетапно, з першого до випускного курсу.

Основними формами методичної підготовки є: теоретичні, інструкторсько-методичні та показові заняття, інструктажі, методична практика в процесі фізичної підготовки під час стажування.

При розробленні плану методичної підготовки особливу увагу звертають на найбільш раціональну та ефективну послідовність прищеплення методичних знань, умінь та навичок. Ця послідовність залежить від контингенту курсантів, терміну навчання та інших особливостей навчального процесу. На основі плану методичної підготовки з найбільш важливих питань можуть розроблятися письмові завдання. Черговість залучення курсантів до виконання завдань з методичної підготовки визначається викладачем та командиром навчального підрозділу.

Проведення теоретичних, інструкторсько-методичних та показових занять з курсантами таке ж саме, як з офіцерами та сержантами. Інші форми методичної підготовки мають свої особливості.

Методична практика може бути організована під час проведення всіх форм фізичної підготовки. Вона зорганізується в тій чи іншій послідовності, яка обумовлена планом методичної підготовки.

На молодших курсах курсанти оволодівають термінологією фізичних вправ, уміннями подачі окремих команд, практикуються у навчанні окремих вправ, у використанні допомоги та страховки, вчать аналізувати помилки при виконанні фізичних вправ. При оволодінні термінологією можуть використовуватися такі методичні прийоми, як повторення назви вправ після їх пояснення керівником, назви вправ

перед виконанням або під час виконання вправ іншими курсантами. У процесі методичної практики звертається увага на правильність та чіткість подачі команд. У подальшому даються завдання визначати помилки, допущені іншими курсантами. За вказівкою викладача, один з курсантів визначає та аналізує помилки. Якщо він не може виконати завдання, керівник дає аналогічне завдання іншому курсанту або сам аналізує помилки.

На наступних курсах навчання курсанти залучаються до проведення комплексного тренування в занятті і до виконання обов'язків помічника керівника заняття. На випускному курсі курсанти практикуються у виконанні обов'язків керівника заняття та проводять навчальні заняття в цілому, за різними тематиками та розділами фізичної підготовки.

У процесі проведення інших форм фізичної підготовки методична практика проводиться таким же чином, як і в ході навчальних занять. Наприкінці заняття керівник аналізує методичну практику, а також дає курсантам завдання на самостійну підготовку. Письмове завдання подається курсантам за 5–7 днів. Під час самостійної підготовки, курсанти уточнюють зміст завдання, вивчають методичну літературу, тренуються у виконанні вправ, поданні команд, підбирають прийоми страховки та допомоги, складають конспекти та перевіряють місце проведення заняття, отримують консультації викладачів.

У ході заняття з методичної підготовки керівник послідовно викликає курсантів для проведення тієї або іншої частини заняття, аналізує їх роботу, дає оцінку діям. Наприкінці заняття розбираються дії виконавців завдань і оголошуються оцінки. При отриманні незадовільної оцінки курсантам надається можливість провести повторне заняття.

Військове стажування дає добрі можливості для закріплення набутих методичних навичок. У ході стажування курсанти та слухачі знайомляться з організацією, змістом та методикою проведення різних форм фізичної підготовки у прикордонному підрозділі, вивчають досвід кращих офіцерів-методистів загону, зміцнюють навички самостійної роботи. Їм доручається проведення ранкової фізичної зарядки, навчальних занять та інших форм фізичної підготовки. У програмі

стажування курсантів та слухачів визначається точна кількість занять, різних варіантів ранкової фізичної зарядки, інших завдань з методичної підготовки. Обсяг завдання залежить від терміну та завдань стажування. Після закінчення стажування курсанти звітуються про проведену роботу.

Для забезпечення високого рівня методичної підготовки створюється фонд навчальних наукових посібників, виготовляються стенди з методики навчання, складаються зразки конспектів занять, створюються класи з фізичної підготовки.

У вирішенні завдань підготовки висококваліфікованих офіцерів велику роль відіграє кафедра фізичної підготовки та особистої безпеки Національна академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Кафедра допомагає готувати офіцерів з необхідним обсягом спеціально-прикладних навичок, достатнім рівнем розвитку фізичних і психічних якостей, високою працездатністю у військово-професійній діяльності, методичними навичками в організації і проведенні фізичної підготовки військовослужбовців. Ефективність навчання і результативність внеску кафедри у підготовку висококваліфікованих фахівців залежить від:

- 1) планомірного й систематичного накопичення методичного досвіду;
- 2) раціонального поновлення науково-педагогічних кадрів;
- 3) сполучення педагогічної та науково-дослідницької роботи;
- 4) поєднання процесів навчання та виховання;
- 5) використання досвіду військових формувань у практиці навчання.

Методична робота на кафедрі фізичної підготовки має бути спрямована на вдосконалення способів передачі знань курсантам, розробку нових методичних прийомів навчання фізичним вправам, допомогу курсантам у самостійній роботі над розвитком фізичних якостей і в оволодінні складними руховими навичками.

Основними формами методичної роботи є засідання кафедри, навчально-методичні збори, інструкторсько-методичні, показові й відкриті заняття. На засіданнях кафедри обговорюються питання методи-

ки навчання й тренування, зміст програми по курсах, методи навчально-виховної роботи, розглядаються пропозиції покращення методики викладання окремих розділів фізичної підготовки, рецензуються рукописи навчальних посібників і результати науково-дослідної роботи.

Інструкторсько-методичні і показові заняття проводяться найбільш досвідченими викладачами кафедри. Для надання допомоги молодим викладачам в організації і методиці проведення занять за планом кафедри проводяться відкриті заняття, які потім обговорюються на засіданнях кафедри.

Соціальний досвід показує, що використати потенційні можливості і досягти максимальної ефективності у виконанні поставленого завдання особовим складом можна лише при наявності загальної і педагогічної культури в офіцерів, командирів.

Педагогічна культура – це складна інтегральна характеристика військового спеціаліста, що відображає високий рівень загального, духовного, інтелектуального розвитку, високої професійної мотивації і переконань, психолого-педагогічної, теоретичної і практичної підготовленості, педагогічної майстерності, високого рівня моральних якостей, громадянської відповідальності, соціальної активності, цілеспрямованості й професіоналізму.

Педагогічна культура військового спеціаліста є синтезом усіх складових загальної культури людини – світогляду, інтелекту, моралі, почуттів, емоцій, характеру, волі, освітньо-професійної підготовки, естетизму, майстерності у професійній діяльності, стилю й поведінки.

До основних елементів педагогічної культури офіцера відносять:

- 1) педагогічну спрямованість;
- 2) психолого-педагогічну ерудицію;
- 3) моральну зрілість;
- 4) гармонію раціонального й емоційного, морального та естетичного;
- 5) високу педагогічну майстерність;
- 6) дисциплінованість, організованість та ініціативність ;
- 7) творчість, науковий пошук;
- 8) комплекс професійно-педагогічних якостей;

9) педагогічно спрямоване спілкування і поведінку;

10) посилену вимогливість до себе, розвинуту потребу у самовдосконаленні, уміння зміцнювати свої фізичні сили, здоров'я.

Педагогічна культура є культурою людських відносин між офіцером-спеціалістом та його підлеглими або товаришами по службі.

Педагогічна творчість. У практичній діяльності військового спеціаліста формується своя індивідуальна педагогічна система на підставі знання й усвідомлення загальних основ педагогіки і педагогічно-го досвіду своїх вчителів, наставників, командирів, тренерів.

Процес виховання військовослужбовців є надзвичайно багатограним, із властивими йому загальними закономірностями та потребою дотримуватись відповідним цим закономірностям педагогічних принципів. Разом з тим, педагогічний процес завжди є індивідуальним і унікальним. Кожен спеціаліст повинен знати і бути готовим застосовувати педагогічні засоби і методи, залежно від обставин, часу, особливостей контингенту особового складу і – водночас розуміти, що будь-який педагогічний вплив може бути або позитивним, або негативним.

Один з важливих принципів, яким слід керуватися кожному педагогу, – це усвідомлення доцільності своїх дій і вчинків в ході педагогічного процесу, почуття міри впливу на підлеглих (учнів, вихованців).

У педагогічній діяльності завжди присутні, з одного боку, продумування, усвідомлення, аналіз кожного кроку своєї діяльності, використання передового досвіду, а з іншого – інтуїція, передбачення, життєвий досвід. Поєднання таких загальнопедагогічних та індивідуалізованих методів, засобів, прийомів і дій і на їх підставі знаходження найбільш оптимальних у вихованні підлеглих способів визначаються поняттям педагогічна творчість.

Педагогічна творчість – це також вміння виявляти уяву, фантазію, педагогічну імпровізацію, оригінальність у рішеннях і в діях. Педагогічна фантазія як елемент педагогічної майстерності може виявлятися у виборі й комплектуванні фізичних вправ, їх комплексів, у виборі форм і методів, що дозволяє наповнювати заняття фізичною підготовкою оригінальним змістом, психологічною напругою, емоційним забарвленням. Педагогічна творчість як своєрідний індиві-

дуальний процес відбувається у трьох основних сферах педагогічної діяльності:

- 1) навчально-методичному процесі;
- 2) процесі комунікацій (взаємовідносин і співробітництва) з військовослужбовцями;
- 3) процесі самоорганізації, самовдосконалення, самовиховання, самореалізації.

Підвищувати рівень педагогічної творчості викладача можна, оцінюючи її за двома критеріями: особистісному та якісно-діяльному. Кожен з них має свої оціночні показники. До особистісного критерію відносять мотивацію, освітній рівень, інтелектуальний рівень, операційні та поведінкові можливості й показники. Показниками якісно-діяльного критерію є новизна, стійкість, діапазон та ефективність творчих пошуків, практична та теоретична значущість.

Висновки. Отже, військово-педагогічна діяльність спеціаліста фізичної підготовки обумовлена об'єктивною і суб'єктивною природою всіх провідних процесів – навчання, виховання і розвитку вояків, та психолого-педагогічними закономірностями. Чим більше відповідає цим закономірностям педагогічна діяльність спеціаліста, тим вище його професійний педагогічний рівень, тим вище його педагогічна майстерність.

Поряд з головною функцією спеціаліста фізичної підготовки – допомагати військовослужбовцям вдосконалювати рухову підготовку, сприяти розвитку фізичних якостей, зміцнювати здоров'я воїнів, розвивати реакцію, швидкість орієнтації у складних умовах, здатності діяти в умовах значних перенавантажень, сприяти формуванню емоційно-вольової стійкості, завжди існує потреба розумового, духовного, естетичного, правового, військового та патріотичного виховання воїнів. Якісне виконання цих функцій вимагає від кожного військового спеціаліста широких знань, досконалої практичної і методичної підготовленості, володіння всім арсеналом педагогічної технології в специфічних умовах проходження служби в Державній прикордонній служби України.

Запорукою успішної професійної діяльності є врахування й дотримання однієї з провідних закономірностей. Чим активніше й ефек-

тивніше педагогічна діяльність фахівця, тим більш інтенсивно і прогресивно формується його педагогічна майстерність, і навпаки, чим вище педагогічна майстерність, тим більш результативною стає педагогічна діяльність, кращими педагогічні досягнення. Визнання цієї закономірності дає підставу сформулювати один з провідних принципів професійно-педагогічної діяльності – принцип активності.

Разом з цією закономірністю існують інші. Відповідно до кожної з них, у педагогічній діяльності є певна кількість принципових положень, яких слід дотримуватись:

- 1) професійна переконаність, стійкість педагогічної спрямованості.
- 2) професійний оптимізм і мажорність діяльності – віра в успіх, очікування кращого;
- 3) об'єктивізм і реалізм – бути справедливим, об'єктивно діяти, оцінювати себе та учнів;
- 4) гуманізм – вимогливість до підлеглих і повага до них, віра в них, бачення в кожному кращих його рис;
- 5) самокритичність – запорака і гарантія від зарозумілості, пики та інших негативних рис у педагогічній діяльності.

Дотримання названих принципів є загальним психологічним тлом для розвитку і вдосконалення педагогічної майстерності спеціаліста.

Серед факторів і умов, в яких формується педагогічна майстерність, виділяють дві групи – об'єктивні і суб'єктивні.

До об'єктивних умов і факторів належать: час; місце служби; рівень забезпечення; особовий склад педагогічного колективу; особистий рівень освіти (зміст, обсяг, характер); задатки (здібності, талант); обставини (оточення, контакти, психологічний клімат, ситуації); контингент учнів, вихованців; рівень розвитку і підготовленість військового колективу.

Суб'єктивними факторами і умовами є цілеспрямованість діяльності (точність, ємність, стабільність цілей); освітній рівень підготовки спеціаліста (масштабність, глибина, точність, міцність, прогностичність і динамічність знань); рівень практичного і методичного досвіду (запас умінь і навичок, їх різноманітність, стабільність); сту-

піль віддачі досвіду (повною мірою, помірно, пасивно, формально); характер діяльності (раціональний, стихійний, спонтанний).

Педагогічна майстерність – це така характеристика, якої може досягти кожен військовий спеціаліст, при умові довготривалої, наполегливої творчої праці, якщо він буде зважати на такі орієнтири:

- 1) безперервна самоосвіта, самовдосконалення;
- 2) спостереження за діяльністю інших спеціалістів, ознайомлення з їхніми досягненнями, вивчення їхнього досвіду, порівняльний аналіз різних педагогічних шкіл;
- 3) психолого-педагогічний аналіз своєї діяльності, самокритична оцінка свого індивідуального педагогічного досвіду;
- 4) постійне поповнення спеціальних знань, спостереження й ознайомлення зі спеціальною літературою, її аналіз;
- 5) уважне спостереження за успіхами своїх учнів, вихованців, творчий зв'язок з ними;
- 6) постійне устремління до нових успіхів, прагнення нових творчих досягнень.

Педагогічна майстерність є найвищим продуктом педагогічної діяльності військового спеціаліста і водночас, це необхідна умова ефективної, якісної навчальної і виховної роботи.

Перспективним напрямом дослідження цієї проблеми є розгляд практичних засобів підвищення методичної майстерності тренерів та педагогів під час організації та проведення всіх форм фізичної підготовки.

Список використаної літератури

1. Бондар І. Р. Методичні аспекти фізичного виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту / І. Р. Бондар. – Луцьк, 1999. – 232 с.
2. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей / М. М. Линець. – Львів : Штабар, 1997. – 207 с.
3. Пантюк С. Методика фізичного виховання в ліцєях з посиленою військово-фізичною підготовкою : навч. посібник / С. Пантюк, В. Мошинський. – Кам'янець-Подільський, 2003. – 196 с.

4. Піддубний О. Г. Оптимізація фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів у період первинного професійного навчання : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту / О. Г. Піддубний. – Львів, 2003. – 200 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Мельников А. В.

Багас О. П., Ковальчук Р. О., Неделько А. С. Методическая подготовка как залог педагогического мастерства специалистов физической подготовки

Статья посвящена изучению вопроса влияния методической подготовки на педагогическое мастерство специалистов физической подготовки.

Проведен анализ использования передового опыта с целью определения оптимальных путей повышения методического мастерства специалистов физического воспитания, а также их внедрение в систему профессиональной подготовки персонала пограничного ведомства Украины.

Определено, что педагогическое мастерство есть наивысшим продуктом педагогической деятельности военного специалиста и одновременно это необходимое условие эффективной, качественной учебной и воспитательной работы.

Ключевые слова: *физическая подготовка, специалист по физическому воспитанию, методы, методика обучения.*

Bahas O., Kovalchuk R., Nedilko A. Methodical training as a guaranty of pedagogical skill of specialists in physical training

The article is devoted to the study of the influence of methodical training on the pedagogical skill of specialists in physical training.

The use of best practices has been analysed in order to identify the best ways to increase the methodological skills of physical education specialists, and to introduce them into the system of professional training of the personnel of the border agency of Ukraine.

It has been defined that pedagogical skill is the highest product of the pedagogical activity of a military specialist and at the same time, it is a necessary condition for efficient, high-quality educational and pedagogic work.

One of the subjects of ensuring the national security of Ukraine is: the State Border Guard Service of Ukraine along with the state authorities, the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the Foreign Intelligence Service of Ukraine, and other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine.

The State Border Guard Service of Ukraine is assigned with the task of ensuring the inviolability of the State border and protecting the sovereign rights of Ukraine in its exclusive (maritime) economic zone.

In complex conditions of service, it is very important to study the state of physical training of the personnel and its readiness to perform the tasks for the assigned purpose. In the current situation, the study of modern foreign experience in the training of specialists in the field of the State border protection is becoming relevant, as the analysis of the functioning of foreign state law enforcement agencies that deal with border security issues will provide a practical opportunity to better understand the strengths and weaknesses of the national border guards training system. The search for new, effective pedagogical decisions in this area, which takes place during the active process of Ukraine's integration into the European and world professional education space, is impossible without systematizing and structuring of the experience of leading foreign border agencies. That is why, for the training of personnel, physical training at the educational institutions of the State Border Guard Service of Ukraine has sufficient interest for the system of professional training of the State Border Guard Service of Ukraine (BGSU).

Physical training as one of the main subjects in the system of professional and combat training of personnel takes one of the key places.

An integral part of the training of qualified specialists in the field of physical education is methodological training, the basis of which is laid during the training of future officers in the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. It is organized with the aim to give the knowledge, skills and abilities of the organization and conduct all forms of physical training for future officers.

Keywords: *physical training, specialist in physical education, methods, teaching methods.*